

engedi jelentőségének megfelelő világításba jutni. Amellett tévedésekre is vezet; a temesvári „*Deutsches Tageblatt für Ungarn*“, ill. utóbb „*Deutsch-ungarischer Volksfreund*“ a Romániáról szóló fejezet szerint a cenzura miatt szenvedett fennakadást munkájában az 1900-as években. Ezzel szemben kétségtelen, hogy cenzuráról 1867-től a világháborúig Magyarországon szó sem lehetett. Éppen HEIDE művéből szűrhetjük le — az utódállamok s Magyarország sajtójogára vonatkozó részek összevetésével —, hogy a magyar sajtójog különösen nemzetiségi vonatkozásban semmiféle korlátozást nem ismert s az összes azóta keletkezett államok sajtójogánál lényegesen türelmesebbnek s korszerűbbnek mondható.

Az itt vázolt nehézségek, amelyek az egyes fejezetek gondosabb összehangolásával talán kiküszöbölhetők is lesznek, éppúgy nem vonnak le a mű jelentőségéből, mint néhány zavaró sajtóhiba. Ezek közül nem hagyhatjuk említés nélkül a „*Siebenbürger Zeitung*“ indulási dátumát: a könyvben 1704 szerepel 1784 helyett. Egy újabb kiadásban feltétlenül helyesbítenni kellene a Magyarországra vonatkozó népstatistikai számot is, amely már a Felvidék egy részének és Kárpátaljának visszacsatolása után lényegesen magasabb volt, mint kézikönyvünk mutatja.

A használhatósághoz nagyban hozzájárul az újságok címeiről és a megjelenési helyekről készült két mutató.

Mindenkinek, aki a sajtó iránt mélyebbről, annak belső törvényeit s kulturális lehetőségeit is vizsgálva akar érdeklődni, ajánlanunk kell, hogy ezt a bibliográfiát tanulmányozza. Szerényebb eredményeket adna, de csábítóan érdekes feladat volna HEIDE s munkatársai mintájára a mi külföldi sajtónk bibliográfiai és történeti képét is bemutatni. A megszállott területek sajtójára vonatkozó előmunkálatok részben meg is volnának, de a szorosabb értelemben vett külföldi magyar sajtóról még csak néhány kísérletet ismerünk, mint GORIUPP ALICE-nak e folyóiratban megjelent összeállítását a magyar emigráncssajtóról s a *Franciaországi magyarság* című emlékkönyvet, amely a párizsi magyar újságokkal külön fejezetben foglalkozik. A világhíró magyar e számtalan, sokszor rövidéletű újságlapon megjelenő szívóssága s kiríthatatlan kultúréhsége tanulságos lenne idegen szemmel nézve is, ha nem is mutatna olyan impozáns eredményt, mint a német kultúra nagyszabású elterebélyesedése a német nép külföldi sajtójának tükrében.

DEZSÉNYI BÉLA.

Lehmann, Ernst Herbert: *Gestaltung der Zeitschrift*. Leipzig, 1938. *Hiersemann*, XI [3], 245 [3] l.

Négy évvel ezelőtt megjelent alapvető művében (*Einführung in die Zeitschriftenkunde*, Leipzig, 1936. Ism. MKSzemle 1939. 2. sz.)

elsőnek körvonalazta LEHMANN a folyóiratra vonatkozó ismereteknek, mint a sajtókutatás, vagy sajtótudomány egy önálló elágazásának területét. Művét nem kizárólag tudósoknak szánta, hanem mint gyakorlati kézikönyvet maguknak a folyóiratszerkesztőknek használatára is. Ebben az utóbbi irányban bővíti ki vizsgálódásainak területét új könyvében.

Az újság külső kiállítása („make up“, „Aufmachung“) külön művészetévé vált. A publicisztikai hatás ezen tipografikus eszközeit mutatja be LEHMANN rövid, jól áttekinthető összefoglalásokban. A részletkérdések tárgyalását történelmi visszaillesztéssel kezdi, tehát a könyv és az időszaki sajtó multját is új oldalról mutatja be. Mert a kívánt hatás elérésére már a legrégebbi időkben mozgósítottak a folyóiratszerkesztők a betűtípusokban, az oldalak tördelésében s külsőséges díszekben rendelkezésre álló minden eszközt. LEHMANN a nyomdatechnikai kérdéseket nem kívánja részletezni; az eszközök *felhasználását* állítja előtérbe. Praktikus céljához híven hatni is akar: kérlelhetetlenül szembeszáll ezért az alsóbbrendű hatást vadászó eszközökkel, a széperzéklet sértő, rikoltó külsőségekkel; az egymás mellé állított régi és modern folyóiratok között legtöbbször az előbbieket javára üt ki az összehasonlítás.

A címlapot és borítékot, a szövegrész elrendezését, a hirdetések elhelyezését külön-külön fejezetben teszi LEHMANN megbeszélés tárgyává. Mindannyiszor az olvasókra gyakorolt hatást tartja szem előtt. Hogy ez nagyrészt politikai cél is, azt LEHMANN éppenséggel nem tagadja, sőt a két utolsó fejezetben gyakorlati példaképpen az antifasiszta sajtót, majd a mai német folyóiratok politikai célzatának külső kifejezését mutatja be.

A 213 szöveggözüti illusztráció egyenrangú kiegészítője a könyv szövegrészenek. A képekben bemutatott példák kiválasztása hiánytalanabb nem lehetne; maguknak a képeknek összeállítása s változatos elhelyezése lehetővé teszi, hogy a kiváló szerző a szép folyóirat művészetét igazán szép könyv alakjában elevenítse meg szemünk előtt.

DEZSÉNYI BÉLA.